

Kulturarhistorisk karakterisering och bedömning

Bredestads kyrka

*Bredestads socken i Aneby kommun
Jönköpings län, Linköpings stift*

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2005:34

Jonas Haas

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Bredestads kyrka

*Bredestads socken i Aneby kommun
Jönköpings län, Linköpings stift*

Rapport, foto och ritningar: [Förnamn efternamn]. Grafisk design: Anders Gutehall. Tryckning och distribution: Britt-Marie Littorin Håård

Jönköpings läns museum. Box 2133. 550 02 Jönköping Tel: 036-30 18 00. E-post: info@jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2005

Innehåll

Inledning	5
Bakgrund	5
Syfte	5
Inventeringens uppläggning	5
Sammanfattande beskrivning.....	6
Beskrivning och historik.....	7
Socknen	7
Kyrkomiljön	7
Kulturhistorisk karakterisering och bedömning	10
Sammanfattning	11
Händelsehistorik	12
Källhänvisningar	16
Arkiv	16
Litteratur.....	16
Tekniska och administrativa uppgifter	16

Inledning

Bakgrund

På uppdrag av Linköpings stift genomför Jönköpings läns museum en kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer inom stiftets del av Jönköpings län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2004 och det beräknas att avslutas under år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkobyggnaderna och kyrkogårdarna som omfattas av Kulturminneslagen. Lagen gäller de kyrkobyggnader, kapell och kyrkogårdar som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarna syftar till att lyfta fram kyrkans och kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden, att få en överblick av stiftets kyrkobestand och kyrkogårdar samt att sammanställa den enskilda kyrkans och kyrkogårdens historia. Inventeringen är avsedd att utgöra ett underlag i församlingens förvaltningsarbete och i de vård- och underhållsplaner som församlingarna arbetar med att ta fram. Inventeringarna ska vidare kunna användas i handläggningen av kyrkoantikvariska ärenden och för att bedöma var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en historik över kyrkobyggnaden, beskrivning av exteriör och interiör, fotografier och en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har främst varit Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkans byggnadshistoria. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast ett litet antal bilder använts i rapporten. Linköpings stift, inklusive respektive församling, samt läns museet har rätt att fritt bruka fotografierna. För varje kyrka och kyrkogård skrivs vardera en delrapport med en kortfattad beskrivning av kyrkomiljön och en mer omfattande över kyrkan. För varje kyrka och kyrkogård görs en sammanfattande kulturhistorisk bedömning där de kulturhistoriska värdena lyfts fram. Förutom delrapporten görs delar av inventeringsmaterialet tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Den kulturhistoriska bedömningen görs i samarbete med representanter från Linköpings stift, Länsstyrelsen i Jönköping, Östergötland och Kalmar samt läns museerna i Kalmar och Linköping. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkas och kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkor i stiftet och övriga landet. Den kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda byggnadsdetaljer utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort. Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån den kulturhistoriska värderingen och karakteriseringen tas beslut om vilka åtgärder som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

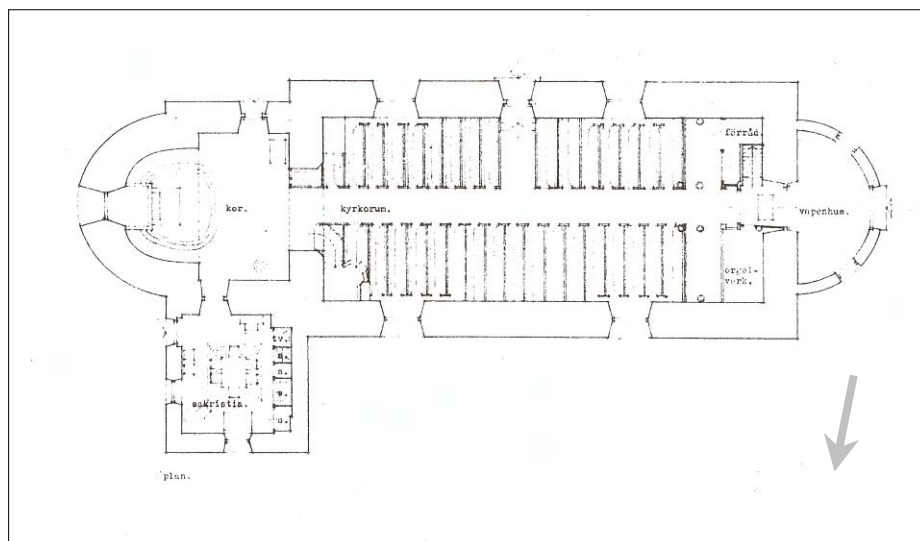
Fältarbete och rapporter har utförts av antikvarie Jonas Haas vid Jönköpings läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Sammanfattande beskrivning

Fastighetsbeteckning: Aneby Bredestads kyrka 1:1

Aneby kommun, Anebys församling, Bredestads socken, Aneby kyrkliga samfällighet, Vedbo och Ydre kontrakt, Linköpings stift, Jönköpings län.

Bredestads kyrka hör till de äldsta kyrkorna i Linköpings stift, troligen uppförd under 1100-talets slut. Från 1600-talets slut finns uppgifter om att Bredestads kyrka fungerade som offerkyrka. Kyrkan består av medeltida långhus, kor och rund absid i öster. Långhuset förlängdes åt väster i slutet på 1600-talet och försågs då även med ett torn med klockformad huv och spetsig spira. Vapenhuset i väster byggdes till 1860 och samtidigt byggdes sakristian norr om koret om. Kyrkans fasader är vita och spriputsade med utspärade släta hörn och fönsteromfattningar. Taket är ett brant sadeltak klätt med svartmålad plåt och tornet är klätt med tjärad spån. Kyrkan har bevarat mycket av sin ålderdomliga karaktär och i interiören märks främst det bemålade brädtalet från 1700-talets slut, predikstolen från 1648 och altarpuppens från 1697 som nu är uppsatt på norra långhusväggen. Kyrkan har inte varit föremål för några större genomgripande ändringar – i slutet av 1800-talet lade man in tegelgolv i kyrkan och under 1900-talet har ändringar främst inneburit en återgång till äldre färgsättningar. I koret finns ett bemålat korsfönster från 1922. Orgelverket är från 1945 men orgelfasaden är den ursprungliga från 1753, utförd av Jonas Wistenius.

Plan över Bredestad kyrka, förslagsritning från Johannes Dahls arkitektfirma 1961 inför restaurering. Ändringar genomfördes i stort sett enligt ritningarna. Ritning från Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv.

Beskrivning och historik

Socknen

Bredestads socken ligger i Jönköpings läns nordöstra del. Socken är en av de till ytan minsta i Jönköpings län. I norr gränsar socknen till Marbäck och Lommaryd, i väster till Bälaryd, i söder till Flisby och i öster till Askeryds socken. Landskapet präglas av höglänt skogsmark, på norrsnittningen av småländska högländet. Bygden är samlad kring ett tillflöde, Bonaån, som ansluter sig till Svartån innan denna rinner ner i sjön Ralången. Bredestads kyrka ligger i socknens centrala del där Bredestadsdalen går i nordväst-sydöstlig riktning, kring denna dal är också den mesta åkerjorden samlad. I nordvästra hörnet ligger huvudorten Aneby vars historia som samhälle börjar med östra stambanans framdragning till Aneby säteri på 1870-talet. Huvudnäring i socknen har varit skogs- och träindustrier, såsom snickerier, sågverk mm. Anebyhus AB tillverkar sedan 1945 monteringsfärdiga trähus.

Äldsta skriftliga belägg för namnet Bredestad finns från omkring 1300, "Bredhestadhum". Syftningen är oklar men förleden grundar sig troligen på adjektivet "bred" och efterleden på platsnamnet "stad". I Bredestads socken finns omkring 20 fasta fornlämningar. Fornlämningarna är kopplade till krön av moränryggar eller på dessas sluttningar, eller till impediment i eller i närhet av åkermark och består främst av gravgrupper med olika stensättningar och gravrösen, men även några hålvägar. I kyrkans närhet finns även gravar i form av resta stenar av monumental karaktär.

Kyrkomiljön omkring förra sekelskiftet. Sockenstugan/folk-skolan längst till höger i bild och Bona gård till vänster. Miljön har inte förändrats i större grad. Foto från ATA.

Kyrkomiljön

Bredestads kyrka ligger i kyrkbyn med samma namn, i Bredestads dalgång, vid vägkrysset mellan Tranås-Eksjövägen och kungsvägen mot Kalmar. Öster om kyrkbyn ligger Skrivareberget där enligt sägnen ting ska ha hållits. Under medeltid var Bredestad tingsplats för Vedbo härad, tingsplatsen flyttade sen runt, men och under några år på 1830-talet hölls åter ting, nu på Bonas gästgivaregård. Bona gård – det f.d. gästgiveriet – ligger öster om kyrkan och har funnits sedan 1700-talet. Det är uppfört i timmer och klätt med rödfärgad panel. Till gården hör även ladugård från omkring 1850, ett bostadshus i trä från 1875 samt två bodar. Söder om kyrkan ligger den f.d. sockenstugan och skolan, uppfört under 1700-talet, en putsad timmerbyggnad i två våningar. På kullen Kuvehall ytterligare söder om kyrkan har häradets avrättningsplats en gång funnits. Norr om kyrkan går vägen mot Aneby och norr därom ligger den f.d. prästgården – en envånings timrad parstuga från 1838, klädd med rödfärgad locklistpanel. Nordväst om prästgården ligger Norrgården, en fd tegelmästarebostad från 1800-talets mitt, här finns även ruiner och lämningar kvar av det tegelbruk som drevs från 1760-talet till slutet av 1800-talet.

Bredestad kyrka ligger på en kyrkogård med huvudsaklig utbredning norr och söder om kyrkan. Kyrkogården omgärdas av en låg stenmur med stålörnsstaket och smidda grindar. Grindar finns i väster, söder och öster. Öster om kyrkan ligger i slutningen ner ett friliggande gravkor över prosten Johannes Johansson och hans hustru Anna Sofia, från 1920-talet.

Bredestad kyrkby med omgivning utgör riksintresse för kulturmiljövården, uttryckt genom rester från förhistoriska gravar och tidig tingsplats, tidigmedeltida kyrka med sockencentrum med bevarad bebyggelse, tidigindustriella lämningar samt det omgivande odlingslandskapet.

Kyrkobyggnaden

Om Bredestads kyrkas äldsta historia är fortfarande mycket okänt. Enligt en beskrivning från 1829 kallar man den i trakten för "offerkyrka" och utifrån detta drogs då slutsatsen att kyrkan, speciellt koret, skulle ha sitt ursprung i ett hedniskt "avgudahus" eller offerkyrka. Några belägg för detta finns dock inte utan troligen har traktens dåvarande vana att kalla den för offerkyrka sin grund i 1600-talet. Då vallfärdade man till Erkestorps källa i Flisby socken för att genom vattnet bli botad från sjukdomar, speciellt vid midsommartid. Efter besöket vid källan passerade man Bredestad och offrade till kyrkan för att ytterligare förstärka källvattnets effekt. Vid ett prostting i Bredestad 1696 skrevs det in i klockarens arbetsinstruktioner att han skulle svara för och redovisa offergåvorna. Liknande offerkyrkor förekom på ett antal ställen i Sverige, men främst i Småland och Västergötland och är helt och hållet en efterreformatorisk företeelse som florerar under 1600- och 1700-talet, ibland under längre tid.

Kyrkan förmodas ha uppförts under tidig medeltid, med långhus, ett grunt kor och halvrund absid i öster. Långhuset byggdes till mot väster under 1690-talet, möjligen som ett resultat av alla offerpengar som skänktes till kyrkan. Den västra delen försågs då också med torn med en klockformad huv och spetsig spira. Kyrkan är uppförd av gråsten med spritputsade fasader, den senare uppförda sakristian på norra sidan och vapenhuset är uppförda av tegel och spritputsade. Hörnor, fönster- och dörröppningar och kanten mot taklisten artikuleras genom slätputsades partier. Huvudingång finns i vapenhuset mot väster samt en ingång i mitten på södra långhusväggen. Taket är ett brant sadeltak täckt med svartmålad plåt, tornhuv och spiran är dock såsom ursprungligen klädda med tjärad spån. Fram till 1890-talet var även resten av kyrkans tak klädda med spån vilket syns av spikmärken på underlagsbrädorna på vinden. Varje byggnadsdel avtecknar sig tydligt i exteriören genom olika storlek och takhöjd.

Interiören präglas av ett enkelt och luftigt kyrkorum, väl upplyst av stora fönsteröppningar och vitkalkade väggar i slätputs. Väster om södra ingången finns en ristning i kalkputsen som tillkom vid restaureringen 1963. Den markerar på södra och norra långväggen skarven mellan det äldre långhuset och dess västra tillbyggnad från 1690-talet. Markeringen gjordes också för att det skulle gå enklare att laga de ofta förekommande sprickorna i putsen som uppstod på grund av skarven. De senaste renoveringarna har inte framhävt eller själv satt någon enskild

Bredestads kyrka från sydost. Absid, kor och östra delen av långhuset är ursprungliga byggnadsdelar. Långhuset förlängdes mot väster omkring 1690 och då restes också tornet. Mot norr ligger en sakristia och på västra gaveln byggdes ett separat vapenhus 1860.

tidsprägel på interiören utan istället har de varit återhållsamma och låtit kyrkans inventarier och inredning prägla kyrkorummet. Väggarna är enkla och oartikulerade, taket är målat med ett centralt himmelmotiv omgivet av två fält med grön marmorering mot vit bakgrund, inramade av meanderfriser. Takmålningarna är troligen utförda några decennier efter kyrkans Wisteniusorgel från 1753 som präglar den västra delen av kyrkan. Orgelverket ändrades 1945, samtidigt återskapade man den ursprungliga färgsättningen av orgelfasaden. Predikstolen är enligt inskription målad 1648 och utförd av en okänd mästare. Dock påminner den mycket om predikstolen i Askeryds kyrka som utfördes 1642 av mästare Hans Been, Västervik och målad av ”mäster Aron”. Från 1697 är den rikt skulpterade altartavlan som nu är upphängd på norra långhusväggen. Från kyrkans äldsta tid hänger ett triumfkrucifix från 1200-talets slut över triumfbågen. I koret finns också ett brädtak med en inramad marmorering av samma sort som i långhuset. Korfönstret på östra väggen är en glasmålning från restaureringen 1922, gjord av Ove Leijonhufvud och Yngve Lundström och utförda av N P Ringströms glasmästarverkstad i Stockholm. Golvet lades om på 1890-talet med tegel i kvadratiska plattor.

Takmåleriet med sina grönmarmorade fält och rödaktiga meanderramar har troligen bildat grund för ett färgschema som under det sena 1800-talet gick mer i grönt och rött än vad vi idag uppfattar. Det röda tegelgolvet från 1890-talet och de grönmarmorade pelarna under orgelläktaren är ett uttryck för detta liksom det grönskimrande korfönstret från 1922 med Kristus i klarlysande röd mantel i mitten. Övrig inredning såsom predikstol, och orgelfasad underströk färgerna genom att vara målade i ljust grått, nästan vitt, med guldförgyllda detaljer. Den medvetet grönt- och rödpräglade färgskalan har idag tonats ner genom olika separata åtgärder. Bland annat har predikstol och orgelfasad återfått sina ursprungliga mer mustiga och flerdelade färger, men även genom att pelare och bänkinredning har målats om i olika nyanser av varmt grått. Till intrycket bidrar även att tegelgolvet till stora delar är täckt av en brun matta samt att takmåleriet i sitt nuvarande skick är nedtonat på grund av ytsmuts. Av pelarna till orgelläktaren finns idag en med bevarad grönmarmorering kvar, inne i utrymmet under läktaren.

Långhuset mot väster respektive öster.

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Bredestads kyrka har en lång och skiftande historia som på olika sätt satt sina spår. Kyrkans äldsta och till stora delar okända historia från tidig medeltid avspeglar sig genom långhus, kor och absid. Från denna tid är murverk i östra delen av långhuset, koret samt absiden värdefulla autentiska spår. Dessa delar utgör fortfarande kärnan i kyrkan. Till det ålderdomliga intrycket hör även att fasadputsens går direkt ner till mark utan någon markering av sockel samt den branta lutningen på sadeltaket. Vid 1600-talets slut byggs kyrkan till mot väster och ett högt västtorn med klockformad huv och spetsig spira uppförs. Kyrkan har dessförinnan fått en tidsenlig barockinredning i form av en predikstol och en stor altarpupp, samt att fönstren också vid detta – eller ett tidigare – tillfälle förstörats. Tornet utgör idag en karakteristisk siluett för Bredestads kyrka, och dess spånbeklädnad har en obruten kontinuitet sedan 1600-talets slut.

I koret hänger en dopängel från 1779 jämte en ljuskrona från 1700-talet. Ängelns hissanordning är åter satt i funktion. I korabsiden monterades 1922 ett bemålade fönster utfört av Ove Leijonhufvud och Yngve Lundström.

Interiören i kyrkan bär spår från flera tidsepoker. Från tidig medeltid framträder det ursprungliga långhuset, koret och absiden som tydligt avläsbara delar. Även det medeltida triumfkrucifixet på sin ursprungliga plats vittnar om denna kyrkans äldsta tid. Altarpuppen från 1697 på norra långhusväggen har troligen tillkommit och bekostats av offergåvor till kyrkan under dess period som vallfarts- och offerkyrka under slutet av 1600-talet, och är därmed ett av få synliga spår från denna tid. Wisteniusorgeln från 1700-talets mitt med välbevarad orgelfasad och återskapad färgsättning är ett kulturhistoriskt värdefullt vittnesmål från denna tid. Från samma tid härrör troligen också de rester av väggmaleri som fragmentariskt visas på korets södra vägg i form av framtagen draperimålning. Brädtaket och dess himmelsmaleri inramat av meanderfriser från slutet av 1700-talet vittnar om kvardröjande barockideal. Även dopängeln från samma tid har ett högt kulturhistoriskt värde. Av kulturhistorisk värdefulla spår från senare tider hör bland annat tegelgolvet från 1890-talet och inte minst det bemålade korfönstret från 1922 som är ett av få visuellt tydliga tidsskikt från 1900-talet.

Det samlade intrycket av kyrkans interiör är att den präglas av hög ålder och flera under årens lopp måttfulla tillägg och anpassningar till respektive tids användning och stilideal. I stort sett har den bevarat en medeltida präglad rumslighet, uttryckt genom de enkla och välavgränsade volymerna och tjocka murverken. Inventarier, inredning och takmaleri är viktiga och värdefulla delar av kyrkans historia, flera av dessa är också förknippade med kyrkans funktion som offerkyrka omkring 1600-talets slut och den närmast följande tiden. Kyrkan innehåller flera tidsskikt och varje skikt är kulturhistoriskt värdefullt, de visar på lång kontinuitet i användandet av kyrkan. På vinden förvaras flera äldre inventarier som är tagna ur bruk och förknippade med kulturhistoriska värden genom den historia de berättar om hur kyrkan användes i äldre tid.

Sammanfattning

- Bredestad kyrka präglas av hög ålder, där östra delen av långhuset samt kor och absid utgör autentiska byggnadsdelar från tidig medeltid. Dessa innehåller ursprungligt material i murverk och grund, av högt värde som primärkälla för kunskapen om kyrkans äldsta delar.
- Utvidgningen mot väster och tornet med sin spetsiga spira och klockformade tornhuv är en del av kyrkans karakteristiska siluett sedan 1690-talet. Spånbeklädnaden har kontinuitet sedan tornet uppfördes.
- Västlig utbyggnad med torn, samt altarpopsats och en del andra inventarierna från 1600-talets slut och närmast följande tid, har troligen tillkommit som följd av gåvor till kyrkan under dess period som offerkyrka och är därmed värdefulla vittnesmål om denna sed. Offerkyrkor och därmed förknippade vallfartsseder var ett särpräglat men inte helt ovanligt inslag som det annars finns få konkreta spår från idag.
- Kyrkan präglas av flera olika epoker. Inventarier, inredning och arkitektur vittnar om ett långvarigt användande av kyrkan, där varje tidsskikt utgör ett kulturhistoriskt värdefull avtryck.
- Kyrkans orgel har en orgelfasad byggd av Jonas Wistenius 1753, i ursprungligt skick och med återskapad ursprunglig färgsättning.

Den äldre altarpopsatsen som nu hängt upp på norra långhusväggen är från 1697. Den utgör ett indirekt vittnesmål om tiden då Bredestads kyrka fungerade som offerkyrka och klockaren fick inskrivet i sin arbetsbeskrivning att ta emot och redogöra för offergåvor. Dessa kunde utgöra ansevärliga summor som ofta ledde till utvidgning av kyrkan eller beställningar av nya inventarier.

Händelsehistorik

- 11-1200-talet Nybyggnad, kyrkan i sin helhet. Långhus, kor och absid uppfördes omkring 1100-talets andra hälft eller 1200-talets första hälft. (Byggnadsregistret)
- 1500-talet Vård/underhåll – målning exteriör. Fragment av rödmålad fasadputs hittades i början av 1960-talet. (J Silfving i Jönköpingsposten 28/8 1962, JLM)
- 1576 Ändring. Kyrkan omtalas som ”kyrkonybygge” och Bredestads fräsegård får skattelättnad för det utförda arbetet. Troligen menas en om- eller tillbyggnad, eller en mer genomgripande renovering. Möjligen en följd av att danskarna tågat förbi från Säby till Eksjö 1568 och då bränt/skadat kyrkan. (J Silfving i Jönköpingsposten 28/8 1962, JLM)
- 1600-talet Nybyggnad – torn. Ett västtorn ”ställt på tvärbjälkar som är infogade i kyrkomurarna”, uppförs någon gång under 1600-talet. (”Allmän inventering 1829” i JLM samt Byggnadsregistret)
- 1648 Fast inredning – predikstol. Predikstol liksom ljudtak med snidade ornament och duva. Predikstol med bildhuggeriarbeten föreställande Kristusbild i mitten, tre evangelister vid sidorna och fem änglahuvuden över. Färgsättningen i grått och guld. (Erixon, 1952)
- 1690-97 Ändring. Kyrkan har ”till hälften förökats” enligt kyrkoräkenskaper för åren 1690-97. Kyrkan har troligen byggts till mot väster och tornet har uppförts i samband med det. (J Silfving i Jönköpingsposten 28/8 1962, JLM)
- 1697 Specifika inventarier – altartavla. (Erixon, 1952)
- 1703 Specifika inventarier – kyrkklocka. Den större av två kyrkklockor omgjutes. (JLM)
- 1726 Tillbyggnad. Kortfattad notering i kanten av en sentida arkivförteckning. (JLM)
- 1740 Tillbyggnad. Kortfattad notering i kanten av en sentida arkivförteckning. (JLM)
- 1750-53 Fast inredning – orgel. 6-stämmig orgel installerades, uppförd av Jonas Wistenius. (avskrift av ”Allmän inventering 1829” samt Allvin, 1857, JLM)
- 1773 Vård/underhåll. Predikstol renoverad och blåmålad. (avskrift av ”Allmän inventering 1829” i JLM)
- 1778 Specifika inventarier – kyrkklocka. Omgjutning av kyrkklocka. (avskrift av ”Allmän inventering 1829” i JLM)
- 1811 Ändring, ombyggnad. Fönster upptagna i koret, datering enligt biskopsvisitation 1841. (JLM)
- 1813 Specifika inventarier – kyrkklocka. Omgjutning av kyrkklocka. (Kopia av ”Allmän inventering 1829” i JLM)

-
- 1826 Äldre kulturhistorisk inventering. I Bredestad hölls "prosteting" som meddelar att ringmuren är nyligen omlagd och markens ojämnheter utfylld. Dubbla järnportar finns vid östra och västra sidan av kyrkan, "förfärdigade sedan några år", och vid södra sidan en grönmålad träport, ny varaktig och prydlig uppgång från "dälden nedom kyrkan" av vald gråsten. (avskrift i JLM)
- 1829 Äldre kulturhistorisk inventering. Allmän inventering av kyrkan. Bland annat uppges att det inte finns några gravar, gravkor eller andra "run- eller likstenar" i eller utanför kyrkan, men en rest sten från 1598 står på "Hults södergårds södra gärde". (Kopia av "Allmän inventering 1829" i JLM)
- 1849 Kyrkan beskrivs av Brunius; med ett avlångt fyrkantigt skepp, fyrkantigt kor, med platta trätak i kor och långskepp, rundel med hjälmvalv, halvrund triumfbåge, en ingång på mitten av södra långsidan samt i västra delen av korets södervägg – båda med rundbågiga valv och den förra med dörrfält, den senare utan. Uppförd av tuktad gråsten utan fot- respektive taklister. (Brunius, 1849)
- 1860-61 Specifika inventarier – altartavla. Framställer i skulpturarbete Kristi korsfästelse. (*Våra kyrkor och griftegårdar...*, Eksjö 1930)
- 1860-61 Nybyggnad – Sakristia och vapenhus. Ny sakristia och vapenhus uppförs i tegel. (*Våra kyrkor och griftegårdar...*, Eksjö 1930)
- 1864 Fast inredning, orgel. Orgelverk byggt av E. Nordström, Eksjö, med åtta stämmor, bland annat en anmärkningsvärd Violino 16. Fasaden ändrades inte. (*Våra kyrkor och griftegårdar...*, Eksjö 1930)
- 1867 Ombyggnad – korparti. Okänd omfattning. Notering finns i kanten av en arkivförteckning som "Nybyggnad" men menar troligen en ombyggnad. (JLM)
- 1890-tal Ändring – ombyggnad. Kyrkans spåntak över långhus, kor, absid, sakristia och vapenhus ersättes med svartplåt. Långhusets och sakristians golv läggs om med röda tegelplattor, ca 25x25 cm. Datering utifrån beskrivning 1921 inför kommande restaurering. (ATA)
- 1921-22 Ändring – restaurering. Putslagning interiört, kalkstrykning till trälisten runt bänkarna och oljemålning under listen, vindfång anordnas vid vapenhuset med svängdörrar i glas, innertaket ses över och skadade panelbräder ersätts, korgolvet läggs med tegel liknande övriga golv (25x25 cm tegelplattor), predikstolens baldakin återuppsättes, ny trappa till predikstol, i bänkkvarteren lägges brädgolv över tegelgolvet, bänkarna byggs om till större bekvämlighet och målas om i befintlig färg, ny knäfallspall och ny stoppning till altarring, orgelläktare ommålas i befintlig färg, orgelfasad rengörs med såpa. Nytt bemålat fönster i koret efter Ove Leijonhufvuds riktlinjer, utfört av konstnär Yngve Lundström. Ansvarig för arbetena var arkitekt Ove Leijonhufvud. (ATA)

-
- 1936 Teknisk installation – värme. Lågtrycksånga installeras med väggradiatorer, nytt pannrum, ny skorstensstock tas upp i långhusets östra gavel. Utfört av firman Nils Sjöström, Jönköping. (ATA samt Eksjö tidning 26/10-1936)
- 1937 Konservatorsarbeten. Gamla altarpuppställningen från 1697 som förvarats på vinden restaureras liksom två medeltida träskulpturer. Utfört av Oscar Svensson. Altarpuppställningen placerades på norra väggen. (ATA)
- 1945 Fast inredning, orgelverk. Nytt orgelverk byggs av Åkerman & Lund, med tolv stämmor, delvis med användande av äldre stämmor. Predikstolen restaurerad till ursprungliga färger liksom orgelfasaden och läktarbröstning; orgelfasad i grått och guld, predikstol i brunt, grönt, blått och ornament i rött, guld och silver. Ansvarig konservator: Sven Wahlgren. (Erixon, 1952)
- 1961-63 Ändring – restaurering. Utvändigt: Sprickor under korfönster mot öster lagas med förstärkning av grundmuren med betong. Översyn av spåntäckning och plåtarbeten på takytor. Dörrar rengöres från äldre färg och målas på nytt. Invändigt: Trägolvhylvlas, laseras och fernissas. Där bänkar tas bort ersätts trägolv med tegelgolv. Lagnings av sprickor i väggar, rengöring av putsade vägg- och takytor, och kalkstrykning med rent kalkbruk. Rengöring och fernissning av tak. Fönstren kompletteras med nya innerbågar av furu och nytt tonat antikglas. Nya dörrar till vindfång mellan vapenhus och kyrkorum. Tak putsas i vindfång. Bänkar under läktare tas bort, liksom bänkar på ömse sidor om gång till södra ytterdörren. Knäfallet på altarringen sänkes och breddas, ny stoppning. Bänkinredning målas om, liksom övriga träytor. Konservatorsarbeten på predikstol, triumfkrucifix, dopängel mm. Installation av elbelysning i sakristian och takkronor. Nytt andaktsaltare och ny skåpsinredning i sakristian. Ny värmeanläggning. Ansvarig arkitekt: Johannes Dahls arkitektfirma i Tranås. (ATA)
- 1963 Specifika inventarier – dopfunt. Ny dopfunt. Samtidigt installerades dopängeln igen. (ATA och Smålandstidningen 1/4 1963)
- 1976 Vård/underhåll – takomläggning. Omläggning av takplåt med galvaniserad plåt. (ATA)
- 1983 Konservatorsarbeten. Rengöring av inventarier, väggar och tak pga av sotskada. Utfört av RAÄ och Jönköpings läns museum. (ATA)
- 1986 Arkitekturbunden utsmyckning – skulptur interiör. Jesusfigur till ett triumfkrucifix som funnits på Jönköpings läns museum sedan 1914, konserverades och ett nytt kors tillverkades. Återbördades till kyrkan. (JLM)
- 1986 Specifika inventarier – textilskåp. Skåp för liggande förvaring, utfört av Arne Hjelm. (ATA)
- 1998 Vård/underhåll – målningsarbete, exteriör. Rengöring och ommålning av yttertak och omtjarning av spåntaket på tornet.. (JLST)

Takmåleri från 1700-talets slut, idag nedtonat på grund av ytsmuts.

Orgeln med ursprunglig fasad från 1753, här med 1800-talsfärgsättningen i vitt och guld. Orgelläktarens pelare var grönmarmorade, vilket idag endast är synligt på en pelare som är oförändrad i läktarunderbyggnaden. Foto från ATA.

Dopfund från 1963 samt därbakom fragment av draperimålning från 1700-talet. Vy mot södra korväggen.

Källhänvisningar

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv. (JLST)

Antikvarisk topografiska arkivet, Stockholm, genom kopior i länsstyrelsens arkiv. (ATA)

Byggnadsregistret, (med information ur bland annat Sockenkyrkoprojektet,
www.raa.se/byggnadsreg/index.asp)

Litteratur

Allvin, Jonas, Beskrifning öfver Mo samt N:a och S:a Wedbo härader i Jönköpings län, Jönköping, 1857.

Björkman, Sten, mfl (red.), Svenska gods och gårdar. del XXV, Småland: Jönköpings län (östra delen), Uddevalla 1941.

Brunius, Carl Georg, Konstanteckningar under en resa 1849 från Lund om Linköping och Strengnäs till Fahlun och åter om Uppsala, Stockholm och Vexi, Lund 1851.

Carlsson, Sten L., Sveriges kyrkorglar, Lund 1973.

Erixon, Sigurd, mfl, (red.) Sveriges bebyggelse : statistisk-topografisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd. Landsbygden. Jönköpings län, del III, Uddevalla 1952

Fredriksson, Gunnar, Kort beskrivning av Bredestads kyrka, Aneby u.å.

Hederström, Christine, Värdefulla byggnader och miljöer i Aneby kommun, Aneby 1994

Våra kyrkor och griftegårdar i ord och bild, del IV, utgiven av Eksjö-Nässjö och Sävsjötiden, Eksjö 1930.

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: B101/03

Beställare: Linköpings stift

Fastighetsägare: Anebys församling, Svenska kyrkan

Rapportansvarig: Jonas Haas

Foto: Jonas Haas

Län: Jönköpings län

Kommun: Aneby kommun

Socken: Bredestads socken

Fastighetsbeteckning: Aneby Bredestads kyrka 1:1

Belägenhet: Ekonomiska kartans blad Bredestad 7E2i, 1988

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv